Serie I - No. 7 40 cent

Groote Godsdiensten

HINDOEÏSME, door Prof. Dr. J. S. SPEYER,

Hoogleeraar te Leiden -:- -:- -:- -:-

HUMANITAS DURAT

BAARN - HOLLANDIA-DRUKKERIJ - 1911

HET HINDOEÏSME

DOOR

Dr. J. S. SPEYER

Hoogleeraar aan de Rijks-Universiteit te Leiden

I

§ 1. Onder Hindoeïsme verstaat men het geheel van de godsdienstige en maatschappelijke gebruiken, gewoonten en denkbeelden eigen aan de Hindoes, voor zooverre zij niet belijders zijn van den Islâm, het Christendom of eenigen anderen bepaalden godsdienst aanhangen (als: dien van de Sikhs, het Jainisme, het Buddhisme). Die naam omvat eene groote verscheidenheid van religies en wereldbeschouwing. Opvallender misschien dan bij andere godsdiensten komen hier tot uiting verschillen in woonplaats, stand en intellectueele ontwikkeling. Het veelgodendom der Hindoes is niet scherp afgebakend. Het houdt in hooge mate rekening met locale en familietradities; ook heeft het bij zijne uitbreiding over de oorspronkelijke bevolking van het Indische schiereiland, toen die in lang vervlogen tijden door de Arische (Indogermaansche) veroveraars allengs grootendeels gehindoeïzeerd werd, vrij wat vreemde elementen in zich opgenomen. Men vindt er de verhevenste denkbeelden over de Godheid en de menschenziel naast zeer plompe, platte en barbaarsche vormen van geloof en godenvereering.

Het bovenstaande moge volstaan om op de tegenstelling te wijzen, die er bestaat tusschen wat wij Hindoeïsme noemen en zulke scherp omlijnde godsdiensten als Buddhisme, Christendom, Mohammedanisme.

Niet als deze wereldgodsdiensten voortgekomen uit de prediking van één, die op het psychologische oogenblik vorm en inhoud gaf aan in zijn tijd en bij zijn volk vaag voorhanden godsdienstig ideaal, maar voortzetter van eeuwenheugende, van geslacht op geslacht met de taaiheid van familietrots bewaarde en in eere gehouden godsdienstige praktijken, denkbeelden, overtuigingen, is die echt nationale religie onafscheidelijk verbonden aan het volk en het land, waar zij is opgebloeid en tehuis behoort. Het geheele sociale en economische leven is er van doortrokken; de begrippen van maatschappij, recht en staat zijn er onafscheidelijk mede verbonden.

Te midden van veel verbijsterend verschil en bij veel tegenstrijdigheid dikwijls zijn er eenige punten van algemeen erkend gezag, die in die disparate massa van gelooven en gebruiken de eenheid van het Hindoeïsme handhaven en wettigen. Vooreerst: het diepe besef dat de indeeling van de menschen in streng van elkander afgesloten groepen, ongelijk in rang en aanzien, gebonden aan onderling verschillende, het geheele leven tot in kleinigheden beheerschende godsdienstige plichten, natuurlijk en door God gewild is. Eene Hindoemaatschappij zonder indeeling in zoogenaamde kasten is dan ook ondenkbaar, en waar in vroegere eeuwen, in de dagen van Voor-Indië's nationale onafhankelijkheid en expansie, de begrippen en idealen van het Hindoevolk door colonizatie in andere streken post vatten, zooals aan de monding der groote rivieren van Achter-Indië en zooals op Java, daar had die hindoeïzeering de invoering van het kastenstelsel tot onvermijdelijk gevolg, met vooraanplaatsing van de Brahmanen [1]). Want, dat onder die standen de Brahmanen bovenaan staan, zoozeer zelfs dat zij als heilige wezens, mensch-goden te beschouwen zijn, is een tweede punt,

---

[1]) Voor nadere kennis van de Indische kasten verwijs ik naar Senart's boek *Les castes dans l'Inde*

dat algemeen wordt erkend. Hieruit volgt de bevoorrechte positie, die de Brahmaan in de maatschappij en het recht inneemt, alsmede de hulde en eerbied hem bewezen door alle andere standen. Die vereering deelt hij met het rund, het onschendbare, geheiligde dier. — In de derde plaats is algemeen het geloof dat de Hoogste Openbaring vervat is in de eeuwige Wedas. Deze gelden niet als menschenwerk, maar worden beschouwd als eeuwige en hoogste waarheid, evenzeer als de openbaring vervat in andere heilige boeken, het Mahâbhârata en de Purânas. — Eindelijk, het dogma dat diep in de volksziel is doorgedrongen, van de Karmaleer en de zoogenaamde zielsverhuizing.

§ 2. Aan den term „Weda" hecht de Hindoe meer dan éene beteekenis. Ruim opgevat, omsluit die benaming alle openbaring, en het kan daarom niet bevreemden dat ook het vermaarde epos Mahâbhârata een Weda — en wel de vijfde — geheeten wordt. In engeren zin bepaalt zich de kring van Wedische teksten tot wat de Indologische wetenschap onder dien term verstaat, nl. de vier Sanhitâs met hunne bijbehoorende Brâhmana's en Upanishads. De vier Sanhitâs zijn die van den Rigweda, den Sâmaweda, den Yajurweda en den Atharwaweda. Iedere bundel bestaat uit eene verzameling van overoude offerspreuken en liederen, bestemd om bij den eeredienst te worden gebruikt. De Rigwedabundel, die over de duizend offerliederen *(sûkta)* telt, grootere en kleinere, bevat de teksten voor de priesters-reciteerders. In oudheid en belangrijkheid van inhoud staat die bovenaan. De veel kleinere Sâmawedabundel dient voor de priesters-zangers; hij bestaat uit op muziek gezette offerliederen, grootendeels aan Rigwedateksten ontleend. De priesters-officianten vinden de spreuken en formulieren, die zij bij hunne velerlei verrichtingen moeten uitspreken, deels in proza, deels in verzen, in den bundel van den Yajurweda.

Van geheel anderen aard is de Atharwasanhitâ. De

menigte van liederen, spreuken, bezweringen daarin vervat, behoort tot een ander gebied in hoofdzaak, dan wat door de drie andere bestreken wordt, en wel een gebied van lager orde. Als bron van kennis voor overoud Indisch volksgeloof en tooverpraktijken tot bezwering van ziekten, redding uit gevaar, in-verderf-storting van vijanden, verwerving van aanzien en macht in dit of van zaligheid in een volgend leven is de Atharwabundel allerbelangrijkst. Maar in de schatting van de Brahmanen is hij langen tijd, en van hun standpunt terecht, als minderwaardig beschouwd in vergelijking met de drie andere Wedas (de *trayî*), en er moesten eeuwen over verloopen, eer dat men hem met deze op één lijn is gaan stellen.

Verder worden tot den Weda gerekend de zoogenaamde brâhmana's, liturgische prozateksten, die onderwerpen uit het ritueel toelichten en verklaren. Er zijn er vrij wat bewaard, en bij elk van de vier Weda's. Zooals reeds uit de taal blijkt, zijn die brâhmanawerken uit eene veel latere periode, dan die waarin de Wedische offerliederen en spreuken, de zoogenaamde mantra's gedicht zijn. Stelt men het jaar 1000 v. Chr. als den terminus ad quem van den Rigweda-bundel, dan kan men die liturgische litteratuur in de periode van ongeveer 800—400 vóór Chr. plaatsen. De jongste in de rij van de Wedische teksten zijn de vermaarde Upanishads, de geheimleeren, die omtrent het wezen van de ziel en het wereldraadsel geopenbaarde mystieke wijsheid leeren.

Die Wedische teksten zijn voor het grootste gedeelte der natie gesloten. Alleen leden van de drie hoogere standen—brahmanen, kshatriya's, waiçya's — mogen ze lezen en leeren; de çûdra [1]) heeft geen toegang tot den Weda. Feitelijk is Wedakennis alleen te vinden

[1]) De positie van den çûdra tegenover de drie hoogere standen laat zich het best vergelijken met die van de plebejers tegenover de patriciërs in het oude republikeinsche Rome.

bij den brahmanenstand, en daar slechts bij eene minderheid, maar die geleerde kenners der Wedische overlevering zijn over gansch het uitgestrekte schiereiland verbreid en door middel van het Sanskrit, Indië's geleerdentaal, in onderling contact en zich hunne eenheid wel bewust. In het Sanskrit zijn ook opgesteld hunne overige heilige boeken: de Sûtras, die de handleidingen zijn voor het Wedische ritueel; de Dharmaçâstra's, die hun Recht en hun plichtenleer behelzen; het reuzenepos Mahâbhârata, niet alleen het nationale heldendicht bij uitnemendheid, maar ook eene encyclopaedie van het Brahmanisme; voorts de Purâna's, achttien grootere en even zoovele kleinere grootendeels metrische werken, ware Bijbels van het Hindoeïsme, immers onfeilbare revelaties, die de hoogste Godheid, in den een of anderen openbaringsvorm bij de eene of andere gelegenheid heeft verkondigd. Deze na-Wedische litteratuur is niet vóór 500 v. Chr. te dateeren; de Purânas, in de redactie, waarin zij nu bestaan, zijn eerst na het begin van onze jaartelling opgesteld.

§ 3. Het spreekt van zelf dat in die heilige geschriften, die zich over eene zoo groote tijdruimte uitstrekken, zich groote verandering in denkwijze, godsbeschouwing en godsvereering moet openbaren. De oude godenwereld, zooals die uit de Wedische Sanhitâs zich ons voordoet, behoort reeds zeer lang tot het verleden, en het Wedische ritueel is, voorzooverre het niet geheel in onbruik is geraakt, deels versteend, deels naar de behoeften van de verschillende Wishnuïetische en Çiwaietische religies gewijzigd. In die jongere, zoogenaamd „sectarische" godsdiensten moet men zien het geloof en den eeredienst van de bijkans 210 millioen menschen tellende bevolking van Britsch-Indië, die in de officieele cijfers van de volkstelling worden opgegeven als 'Hindus' in tegenstelling tot 'Muhammadans, Christians, Sikhs, Jains, Animists'. Toch houdt zich de ontwikkelde orthodoxe Brahmaan er van overtuigd, dat er tusschen

den cultus van Wishnu, van Kreshna en Râma, van Çiwa, van Durgâ, van Ganeça, van Hanuman enz. en den Wedischen godsdienst geen wezenlijk verschil bestaat, en dat de wereldverklaring en de mystiek, die in epos en Purânas verkondigd worden, een zijn met wat in de Upanishads wordt geleerd. Deze laatste teksten, die hem uitsluitsel geven over het heiligste en hoogste, heeft hij inzonderheid op het oog, wanneer hij beweert dat zijne religie op de Wedas steunt.

Wij mogen hier onderscheiden tusschen drie perioden. Het eerste tijdvak beslaat de voor ons bereikbare alleroudste godsdienstvormen, die wij alleen uit de offerliederen van den Rigweda, gedeeltelijk ook uit den Atharwaweda kunnen leeren kennen. Het tweede is de tijd van het zoogenaamde Brahmanisme, waarin het offerritueel een welgeordend stelsel vormt in het bezit van de brahmanenstand. De legendarische stof en de mythologie van dat tijdvak vindt men incidenteel in de liturgische werken, maar voornamelijk in de oudere gedeelten van de Dharmaçâstras; daar vindt men ook veel wat de toepassing van de godsdienstige opvattingen op het leven betreft; de Upanishads behelzen de bijbehoorende wijsbegeerte en theosophie. In het eigenlijke Hindoeïsme, de derde periode, waarin de opvatting van Brahmâ, Wishnu, Çiwa als de Oppergodheid heerschende is geworden, leeft dat oudere Brahmanisme voort; wat zijn wijsgeerig-theosophischen kant aangaat, is de wijsbegeerte der Upanishads omgezet in het stelsel van den Wedânta, de leer, die vrijwel alle ontwikkelde Brahmanen zijn toegedaan. Overigens is het geweken voor dien vorm van wereldbeschouwing en godenvereering, die in de Purânas zijne sterkste uiting vindt en overmaat van beeldendienst en formalisme tot hoofdkenmerk heeft.

II

§ 4. Rigweda-religie. — De Rigweda-liederen

verplaatsen ons in de offerhandelingen van de aanzienlijke families van het volk, dat voor meer dan drie duizend jaren in het Vijfstroomenland, ten O. van den Indus gevestigd was en later van daar uit de gewesten tusschen Ganges en Jumna, waar het in den lateren Wedischen tijd gezeten is, moet gecolonizeerd hebben. In die offerliederen prijst, looft, verheerlijkt, onthaalt men onzichtbare goddelijke wezens, ten einde in het bezit te komen van vee en anderen rijkdom, van kinderzegen, van overwinning op vijanden, van gezondheid, van bevrijding uit nood; een enkele maal wordt er om verschooning gevraagd voor gepleegde zonde. Die ze gebruiken meenen dat zij, in verband met de bijbehoorende offerpraktijken, het vermogen hebben de aangeroepen godheden te lokken op het heilige offergras, waar hen de offergave wacht, die door het altaarvuur, „der goden mond", staat te worden opgenomen. Die goden zelven zijn deels in den hemel: als Sûrya, de zonnegod, die ook wel in eenigszins andere voorstelling wordt vereerd als Sawitar „de opwekker, aanzetter (tot werk)"; de zonen van moeder Aditi, de zeven Adityas, eveneens licht- en zonnegoden, onder wie bovenal Koning Waruna, de hemelheer, in majesteit en verheven zin uitblinkt; verder Ushas, de als liefelijke jonge vrouw voorgestelde dageraad; de twee goddelijke ruiters in hare omgeving, de Açwins, de licht en gezondheid brengende helpers, de Indische Dioscuren. Deels bevinden zij zich in het luchtruim, waar Wâyu of Wâta heerscht de windgod, Parjanya de regenverwekker, en hij die wel de machtigste en meest bezongene in de Wedische godenwereld mag heeten, Indra, de krijgshaftige, aangeroepen ter overwinning in den oorlog, maar wiens gunst ook voor den landman veel waard is, want hij is het, die bijgestaan door zijne trouwe schare, de Maruts (stormgoden), telkens en telkens weder den boozen demon Wertra verslaat en de door dezen in den wolkenberg opgesloten

wateren des hemels vrijmaakt, en die nog vele andere soortgelijke heldenfeiten verricht. Op aarde huist de meest vertrouwde, de huiselijkste godheid, Agni, de Vuurgod, die in alle woningen zijn woning heeft; in technischen zin, het gewijde altaarvuur, ruimer opgevat de verpersoonlijking van het element vuur in al zijne verschijningsvormen. Reeds die oude Wedische dichters erkenden zijne aanwezigheid in Zon en Bliksemlicht, en vereenzelvigden die licht brengende verschijnselen van uitspansel en atmosfeer met het aardsche vuur, dat naar oud, heilig mystiek gebruik moet worden ontstoken door middel van twee daartoe aangewezen bepaalde stukken hout (de aranî), waarvan het eene in het andere boort.

Niet slechts in die vereering van het vuur, die de Arische Indiër met zijn naasten stamverwant, den Eraniër, deelt, maar ook in een menigte andere opzichten vertoonen zich de Wedische godheden als zoovele natuurkrachten. Dit hangt nauw samen met de animistische voorstellingen, waarmede die oude godsdienst vervuld is. Al wat macht uitoefent op zijn lot: natuurkrachten en natuurverschijnselen, spijzen, ziekten, dieren, planten kan de primitieve mensch zich niet anders voorstellen dan in het bezit van menschelijke eigenschappen, en om de geheimzinnigheid, waarmede hij die ziet werken, heeft hij groote vreeze voor die factoren van zijn wel of wee, maar aan den anderen kant een onbegrensd vertrouwen in geheiligde methoden die in staat zijn ze aan zijn belangen dienstbaar te maken. De Wedische cultus is reeds vrij ver in die kunst, die goeddeels een magisch karakter draagt. Zoo meent men bijv. den geweldigen Indra door aanbieding van groote hoeveelheden van den bedwelmenden *soma*-drank er toe te kunnen brengen zijne zegenrijke heldendaden te verrichten. Die drank wordt gewonnen uit de stengels van eene zekere plant, die in eene bergstreek groeit; zoowel Indiërs als Eraniërs schrijven aan den *soma*

(Eran. *haoma*) allerlei wonderkrachtige eigenschappen toe. Evenals den Wijngod, zijn tegenhanger, bij Grieken en Romeinen, zien wij dan ook Soma als eene van de machtigste godheden aangebeden; mettertijd is hij geworden tot de Maangod, en de identificatie van soma, maanlicht en onsterfelijkheidsdrank (het veelbezongen *amreta*) is in Indië zeer oud.

Toch bevat de vrij samengestelde oudste Wedische offerdienst vrij wat, dat wijst op een hooger standpunt van godsdienstigheid. Blijkbaar staan wij hier niet aan het begin, doch reeds ver midden in eene evolutie, die eerst zal ophouden, wanneer de offerliederen niet meer door beroepsdichters vrij zullen worden gedicht, maar de bestaande zullen worden heilige bestanddeelen van een eens vooral vastgelegd ritueel. Het grootste gedeelte van die gedichten is ongetwijfeld vervaardigd met het oog op het offer. Toch telt de verzameling menig lied, dat door zijne frischheid of zijn natuurgevoel of zijn verheven godsopvatting een hoogen dunk geeft van zijn vervaardiger. De Ushas-liederen bekoren door hunne dichterlijke schildering van de schoonheid van den aanbrekenden dag, en onder de Waruna-liederen zijn er, die een machtigen indruk maken door de wijze waarop de hoogheid van het hemelsche wezen wordt voorgesteld, die de handhaver is van de wereldorde, die aller menschen daden waarneemt en aan den lijve straft wie tegen zijne eeuwige inzettingen zondigt.

Men spreekt dikwijls van het henotheïsme van den Rigweda. Met dien naam, door Max Müller bedacht, bedoelt men de toekenning van zulke eigenschappen aan den een of ander van de goden van het Wedische pantheon, dat het schijnt, alsof die als de eenige godheid beschouwd wordt of ten minste als de oppermachtigste. Zoo wordt nu eens van den een, dan weder van den ander verklaard, dat die het was, die hemel en aarde uitspreidde, aan den zonnegod zijne

baan wees enz. Dit gebrek aan konsekwentie laat zich best verklaren, wanneer men bedenkt dat het er vooral om te doen was om de aangeroepen godheid gunstig te stemmen; wat overdrijving en wat vleierij schaadde hier niet. Daarenboven blijkt uit menig lied, dat reeds in dien ouden tijd veel over het wezen der goden is gedacht, en er een streven bestond om in die veelheid te zoeken naar eenheid. Het ontbreekt niet aan vereenzelviging van verschillende goden als zoovele verschijningsvormen van Eén; de Rigweda, met name het laatste (tiende) boek van den bundel bevat verscheidene liederen van echt theosophischen inhoud [1]).

Nog dient op het volgende te worden gewezen. De offerhandelingen, waartoe de ons bewaarde liederschat behoort, zijn *sacra privata*. Zij worden verricht door den huisvader, die in de Indische patriarchale maatschappij als een echte pater familias te denken is, dikwijls ook als het hoofd van een clan; tot zijn talrijk gezin behooren ook zijne jongere broeders, zijne gehuwde zoons met hunne vrouwen en kinderen. De families, tot wier heil de offers verricht worden, zijn de patricische geslachten, die een latere tijd scherp zal afzonderen, als brahmanen en kshatriyas. De Wedische godenwereld en het Wedische ritueel passen niet voor den kleinen man [2]).

Tot de familie behooren ook de afgestorvene familieleden. De doodencultus maakt vanouds in Indië een belangrijk deel uit van de godsdienstige verplichtingen. Met de Pitaras (voorvaders) houdt de Rigwedabundel zich weinig bezig, alleen in het laatste boek; meer van die liederen vindt men in den Atharwa. Zoowel een begravings- als een verbrandingslied is ons uit dien

[1]) Voor uitvoeriger uiteenzetting verwijs ik naar mijne *Indische Theosophie*.

[2]) Brahmanen, die voor den grooten hoop officiëeren, of voor eene dorpsgemeenschap, hebben te allen tijde bij hunne standgenooten in kwaden reuk gestaan.

ouden tijd bewaard, waarvan de verzen nu nog op allerlei wijzen bij het doodenritueel worden opgezegd. Omtrent het verblijf van de zielen hiernamaals heerschen nevelachtige voorstellingen; als iets begeerlijks wordt de opstijging hemelwaarts beschouwd, maar zij kunnen overal rondwaren, in het luchtruim en op aarde; de offergaven, die men hun schenkt, deels met name aan de naaste voorvaders, deels algemeen „aan de Pitaras" worden geacht aan gever en begiftigde beiden ten goede te komen. Koning der Pitaras is Yama, de zoon van Wiwaswant, de Indische Hades.

§ 5. Jongere Wedische periode. — In den jongeren Wedischen tijd is de deskundigheid van den Brahmaan in zaken van godsdienst en zijne suprematie een voldongen feit. In den Yajurweda, de Brâhmanateksten en Sûtras is het ritueel geworden tot eene wetenschap, een geheel van stelselmatig geordende, nauwkeurig afgebakende regelen. De heilige handelingen zijn naar gelang van hare samengesteldheid, tijdduur en kostbaarheid, verdeeld in twee kategorieën: de uitgebreide *yajna's* in de „drie vuren" en de eenvoudigere waartoe slechts één vuur van noode is, het „huiselijke" heilige vuur, dat de getrouwde man, die een eigen gezin grondvest, aanstonds na de bruiloft aanlegt. De eerstgenoemden worden beschreven in de Çrautasûtra's. Er wordt onderscheid gemaakt tusschen gewone *hawiryajna's* en de ingewikkelder en verhevener *somayajna's*. Zulke Soma-offers zijn zeer kostbaar. De grootste, zooals de Râjasûya (kroningswijding) en de Açwamedha (het hoogheilige paardenoffer) verslinden schatten, de Açwamedha vereischt eene voorbereiding van een vol jaar.

De çrauta-offers worden verricht door „priesters" *(retwij)*, die de „offerheer" (*(yajamâna*) zich gekozen heeft uit geleerde Brahmanen, kenners van de offertechniek. Het normale getal is vier hoofdpriesters, die ieder hun eigen titel en functie hebben, met een aantal

helpers, gewoonlijk drie voor ieder. De *yajamâna* bekostigt de uitgaven, die aanzienlijk stijgen door de kostbare geschenken in vee, goederen en geld, die aan de officiëerende priesters te „offeren" zijn. Zelf is hij aan een complex van drukkende ritueele vrijheidbeperkende regels onderworpen, die hij — en zijne vrouw — gedurende den tijd van voorbereiding en ook later streng heeft in acht te nemen; want hij staat met de onzichtbare godenwereld in contact, en zou door eenig verzuim zich groot ongeluk kunnen berokkenen. Daarentegen is hij het, die de heerlijke vruchten van de toovermachtige offerhandelingen inoogst.

Want zoo iets uit de ritueelteksten tot ons spreekt, dan is het het geloof in de magische krachten, die in het offer huizen. De Brâhmanateksten verdiepen zich gaarne in het aanwijzen van de geheime krachten, die in de verschillende offerhandelingen, in dit of dat offergereedschap, getal, spreuk, woord aanwezig zijn. De theoretici van die wetenschap gelooven zoo sterk in de macht, die die handelingen hebben om invloed uit te oefenen op de ons omringende wereld, dat zij in het Offer de beweegkracht zien van het Heelal. Hunne methode van verklaring viert vrij den teugel aan de fantazie en laat overal, waar het lust, symbolische of allegorische opvatting toe. Gaandeweg is de deskundige Brahmaan zich gaan beschouwen als een oppermachtig wezen; in het bezit van zijne de wereld regelende magische kennis gevoelt hij zich de gelijke in macht met de goden, weldra hun meerdere; hij kan ze immers naar zijn wil dwingen. Zoodoende dalen de oude Wedische godheden in rang, en rijst de Brahmaan, die van nu af „aard-godheid", „mensch-godheid" heet, in aanzien.

§ 6. Met de eenvoudiger offers in het „huiselijke" vuur houdt de offertechniek zich eerst in de tweede plaats bezig. De leiddraden, waarin deze behandeld worden, de Grihyasûtras, zijn slechts aanhangsels van

de Çrauta ritualiën. In de praktijk des levens echter stond deze vorm van cultus op den voorgrond, zooals die dat nog doet. Van het oude grihya ritueel is nog veel bewaard, en iedere huisvader, ook de arme, is in staat het naar vermogen te verrichten.

Hier onderscheidt men tusschen *nitya* en *naimittika* handelingen. De *nitya* cultus is die regelmatig en op gezette tijden terugkeert: de dagelijks 's morgens en 's avonds bij den maaltijd te schenken offergaven aan alle godheden en alle wezens (het *waiçwadewa*-offer); de offers bij volle en nieuwe maan; de velerlei offeranden aan de Pitaras; de seizoenoffers; de offers bij het zaaien en oogsten. *Naimittika* handelingen zijn gebonden aan eene bepaalde aanleiding, bv. de ceremonieele ontvangst van een eeregast. Vóór alles behooren daartoe de zoogenaamde *sanskâra's*, echte sacramenten tot loutering van iemands persoon. Reeds worden eenige plechtigheden tijdens de zwangerschap in het belang van de ongeboren vrucht daartoe gerekend, en het *jâtakarma*, dat de vader onmiddellijk na de geboorte van zijn kind te verrichten heeft. Vervolgens het *nâmakarana* (de „naamgeving"), het *annaprâçana*, wanneer het kind het eerste vaste voedsel krijgt, het *caula*, als het kind op driejarigen leeftijd, op eene vlecht na, kaal geschoren wordt. Daarop volgt op 8- tot 12-jarigen leeftijd het *upanayana*, de initiatie van den knaap in den Weda, die als de „tweede geboorte" van den Ariër geldt. Daarom heeten in ruimen zin alle leden van de drie hoogere standen, en in engeren zin de brahmanen *dwija's*, d. i. 'tweemaal geborenen' en zij dragen tot teeken daarvan het heilige „offerkoord". De leertijd van de Wedische teksten wordt afgesloten met het *samâwartana*, wanneer de uitgeleerde knaap van het huis van zijn leermeester naar dat zijner ouders terugkeert, om weldra in het huwelijk te treden. De huwelijksplechtigheid zelve is het ware sacrament van de vrouw; zij geschiedt met veel ceremonieel en jaagt, door de

rijke geschenken en uitgebreide maaltijden, die er bij behooren, zelfs arme families op groote kosten. Eindelijk zijn de lijkplechtigheden te noemen als het laatste sacrament, maar een van groote belangrijkheid; want het toekomstig heil zoowel van den overledene als van zijne nagelaten betrekkingen zijn er ten nauwste mede verbonden. Zij gaan gepaard met velerlei offerhandeling aan de Pitaras en koning Yama, met tijden van onreinheid en de opheffing daarvan, en zijn eerst afgeloopen op den eersten verjaardag van het overlijden.

Eindelijk zijn nog te noemen de *kâmayajna's*, met welken algemeenen naam worden aangeduid allerlei offers, die men door deskundige brahmanen laat verrichten om den een of anderen bijzonderen wensch vervuld te krijgen, bijv. van een kinderlooze, dat hem een zoon geboren worde, van een verdreven vorst, dat hij zijn verloren macht terugerlange, enz.

§ 7. Om de oude overlevering ongerept te bewaren, liet en laat men het opkomende geslacht van orthodoxe „tweemaal geborenen" de geheiligde Wedateksten uit het hoofd leeren. Daarin bestond en — voor zooverre de Engelsche manier van onderwijs en opvoeding daarin geen verandering heeft gebracht — bestaat ook nu nog de scholing van den Brahmaanschen knaap, nadat hij met de *upanayana*-ceremonie aan zijn leermeester (*guru* of *âcârya*) is toevertrouwd. Het levensstadium van den *brahmacârin* (brahmaan-leerling) wordt gekenmerkt door eene zeer gestrenge, ingetogen levenswijze. Hij is tot de stiptste gehoorzaamheid verplicht aan zijn *guru* en diens vrouw; door bedelen moet hij zijn voedsel ophalen en wat hij ophaalt aan zijn *guru* verantwoorden; deze is daarvoor verplicht hem de heilige *mantra's* van buiten te laten leeren en met de praktijk van het offer gemeenzaam te maken. Wanneer hij uitgeleerd is, moet de brahmaan ten spoedigste in het huwelijk treden, en in dit zijn tweede levensstadium van *grhastha* (huisman) niet verzuimen zijne talrijke,

dagelijks voorkomende godsdienstige plichten waar te nemen. Bij den intredenden ouderdom behoort hij, na de voortzetting van zijn godsdienstig en maatschappelijk werk aan zijn zoon of zonen te hebben overgedragen, hetzij alleen hetzij met zijne vrouw weg te trekken uit zijn dorp en de eenzaamheid van het woud op te zoeken, om daar als *wânaprastha* (woudbewoner) zijne laatste levensjaren in vredige bespiegeling te slijten. Dat die theorie dikwijls met de werkelijkheid overeenkwam, weten wij uit de berichten van de Grieken, die met en na Alexander in Indië geweest zijn; zij kennen de colonies van die „woudbewoners", die zij *hylobioi* noemen.

Als vierde stadium wordt aangenomen dat van den rondzwervenden, bezitloozen asceet. Ook die vorm van wereldverzaking is zeer oud in Indië. Maar hij is niet beperkt tot den Wedischen kring. Zulke ascetensecten vond men ook daarbuiten. Menige kettersche leer (zie mijn *Buddhisme*, blz. 8 en 9) is in dergelijke omgeving ontstaan en opgegroeid.

III

§ 8. Theosophische wijsheid. — De soort van wijsheid, die men in de woudkluizenarijen of langs den weg van bezitloosheid en woningloosheid nastreefde, kan men leeren kennen uit de Upanishads en de heilige boeken van de Jains en de Buddhisten. Daar heerscht een andere geest dan in de geschriften betreffende het ritueel. Men mag hier zelfs van eene tegenstelling spreken. Er was blijkbaar eene sterke behoefte geboren aan een hoogere opvatting van het summum bonum en aan eene levensbeschouwing minder oppervlakkig dan die in den naïeven geest van de overgeleverde ritueele praktijken ligt opgesloten. Die beweging der geesten in de lijst van haar tijd te plaatsen is ons, helaas, zoo goed als ontzegd. Omtrent de periode van

de Indische geschiedenis, waarin die plaats greep (8ste eeuw v. Chr. tot op Alexander), zijn wij zeer slecht ingelicht. In dien tijd moet de welvaart van het land, en als gevolg daarvan de algemeene beschaving, zeer zijn vooruitgegaan. Dank de onmisbare bestudeering van de verouderde taal van de Wedische teksten, werd toen de grond gelegd tot eene om hare methode en ruimte van blik hoogstaande wetenschappelijke taalstudie; de praktische eischen van het offerritueel drongen tot anatomische waarneming en legden den grondslag tot de Indische geneeskunde; desgelijks werkte de noodzakelijkheid tot nauwkeurige tijdsbepaling van de offerhandelingen als een prikkel tot waarneming van den hemel en het nagaan van de getallen, vanwaar de Indische sterrenkunde haar oorsprong nam, en de Indische rekenkunde, die o. a. het teeken voor de nul uitdacht en daarmede aan de menschheid een in zijne gevolgen onmetelijk grooten dienst bewees. Waar zoo de verschillende wetenschappen zich ontwikkelden, en ook de profane letterkunde een eersten aanloop nam, behoeft het nauwelijks uitdrukkelijk te worden gezegd, dat wij ook het wijsgeerig denken eene hoogere vlucht zien nemen. Er ontstonden een groot aantal onderling verschillende wereldverklaringen.

Bij die sectenvorming was de eerbied voor de overgeleverde Wedische openbaring lang niet algemeen. Sommigen verwierpen zelfs de Wedas als producten van leugen en bedrog; anderen erkenden ze, maar als een hocus-pocus, een toover- en machtsmiddel, en niets meer; weder anderen stelden ze hoog genoeg en vereerden ze, maar gevoelden zich daardoor niet voldaan en zagen naar eene hoogere waarheid uit. Hieromtrent zijn allen het eens, dat materieel genot en beveiliging tegen schadelijke invloeden, zooals die met den Wedischen cultus in uitzicht wordt gesteld, niet het hoogste goed kan wezen. De drang om het wereldraadsel op te lossen is den Indiër op den duur te

machtig geworden. Ten slotte heeft die alle andere stroomingen en neigingen overvleugeld en aan zich ondergeschikt gemaakt. Theosophisch gefantazeer is hoe langer hoe meer op den voorgrond gedrongen, en de behoefte om op deze wijze het sterke verlangen te bevredigen naar het groote onbekende hiernamaals, heeft den Indischen geest in den ban gebracht van eene levensbeschouwing analoog aan die in ons Europa in het hart van de middeleeuwen den boventoon had. Het leven gaat gelden als eene voorbereiding tot den dood; de zorg voor het zieleheil gaat de behoorlijke verzorging in dit leven van lichaam en ziel beide overschaduwen.

§ 9. De Indiërs plegen te spreken van drie gebieden van menschelijk streven: het zedelijk-godsdienstige, het materieele dat op winst uit is, en het streven naar genot. Alle drie, leert men, zijn tot op zekere hoogte gerechtvaardigd, en in de richtige menging van dat drietal: d h a r m a (plicht), a r t h a (belang) en k â m a (genieting) besta de levenswijsheid van wie in de wereld leeft. Maar als een verhevener ideaal dan deze trits, de *triwarga*, wordt nu door velen beschouwd het streven naar verlossing, de m o k s h a. Alle wijsgeerige en theosophische stelsels, met uitzondering alleen van de plat materialistische leer van de Cârwâkas, die het hiernamaals loochenen, sturen op verlossing aan. In de eerste plaats de U p a n i s h a d s.

Onderwerp van de Upanishads is de *âtmawidyâ* „wetenschap van den âtman". Onder â t m a n verstaat men het diepste en echtste wezen van de wereld, de in alle dingen en alle schepselen aanwezige Alziel. In verhevenheid van opvatting van die alles omvattende, alles doordringende, alles scheppende en alles weder in zich oplossende Algodheid, zooals het Opperwezen in die merkwaardige, menigmaal ook door schoonheid van vorm en grootschheid van beeldspraak treffende theosophische geschriften wordt voorgesteld, laten de Upanishads alle latere wijsgeerige en theologische

Indische Godsleeren achter zich. In de beroemde formule *tat twam asi* „Dat (allerhoogste, wezenlijkste, eenig ware) wezen zijt gij (is het ware wezen ook van u)" wordt die pantheïstische gedachte zoo beslist mogelijk uitgesproken. Die hoogste waarheid te kennen, ze telkens te overpeinzen, ze geheel in zich opgenomen te hebben — dat brengt de verlossing, dat is de verlossing. Want gekluisterd in de materie, ter opneming van kennis aangewezen op materieele organen, de zintuigen enz. — is de *jîwâtman* (ieders individueele ziel) als in een kerker gevangen, en door de verbinding met de materie bezoedeld. Kennis van het ware wezen van den â t m a n, van de identiteit van den *jîwâtman* met den p a r a m â t m a n (de Alziel) maakt u weder vrij en rein. Dit is in het kort, de inhoud van de â t m a w i d y â [1]).

Een andere, veel gebruikte naam om die hoogste en wezenlijkste wereldeenheid te benoemen is B r a h m a. Oorspronkelijk beteekent *bráhma* het richtige „gebed", en de geheimzinnige macht, die in het gebedswoord schuilt. Van daar is het geworden tot het almachtige, scheppende Woord, en den in het Woord zich uitenden Geest. In de Upanishads heeft Brahma zijne meest afgetrokken beteekenis verkregen, die van het hoogste en innigste levensbeginsel, en daar dat woord een onzijdig grammaticaal geslacht heeft, stempelt het die Aleenheid tot een Iets, niet een Iemand.

Dat die benaming ook buiten de enge kringen van hen, voor wie de geheimleer van de Upanishads bestemd was, reeds vroeg zich verbreidde en populair werd, blijkt uit de vroege verpersoonlijking van die abstractie tot de machtige godheid B r a h m â, den Schepper. Hoewel de Upanishads, waar zij over den schepper en de schepping te spreken komen, hem geregeld, en in overeenstemming met de Brâhmanateksten, met zijn oudsten naam Prajâpati (heer der schep-

---

[1]) Voor nadere uiteenzetting verwijs ik naar het daarover handelende hoofdstuk in mijne *Indische Theosophie.*

selen) noemen, moet Brahmâ als opperste god en wereldschepper de oorsprong aller dingen, zeer oud zijn.

§ 10. Verdeeld waren de theosophische wereldverzakers over allerlei twistpunten betreffende den âtman. Is de verschijnselenwereld eene emanatie van den Algeest, dus door Hem uit zich zelf voortgebracht, of hebbe men twee beginsels aan te nemen, eeuwige Materie naast eeuwigen Geest? Heeft de wereld altijd bestaan, of heeft zij begin en einde? Moet men zich den Geest voorstellen als eenzelfde in allen wonende onzichtbare Al-eenheid, of is het getal van de geesten (*purusha's*) onmetelijk, gelijk in aantal aan dat van de afzonderlijke schepselen? En zoo het laatste waar is, zijn dan die *purusha's* onderling qualitatief gelijkwaardig, of bestaat er verschil, met name tusschen een Opperwezen, een Heer (*Içwara*) en de overigen, de gewone purusha's? Is de verloste volkomen opgegaan in de Al-eenheid, of behoudt hij, in dien staat van hoogste zaligheid, zijne individualiteit? Deze en dergelijke vragen hielden de bespiegelaars bezig; zij worden in de wijsgeerige stelsels (de *darçana's*) in verschillenden zin beantwoord.

Behalve verschil van zienswijze ten opzichte van zulke theoretische twistpunten leidde verschil van inzicht omtrent de uit de theorie afgeleide richtige levenswijze tot sectevorming. In die stelsels van levensinrichting wordt doorgaans eene groote rol toegekend aan yoga-oefeningen.

Onder yoga verstaat men geestesconcentratie, die loutering van de ziel en machtsvermeerdering ten gevolge heeft. Als axioma wordt hier vooropgesteld dat noch onze zintuigen, noch onze inwendige zin — het *manas*, voorstellings- en denkvermogen — het ware wezen der dingen kunnen waarnemen; integendeel, door de waarneming van de buitenwereld door middel van die stoffelijke organen wordt de blik vertroebeld en verkrijgt men verdraaide en valsche voorstellingen, schijnkennis.

Daarom moet men er op uit zijn de werkzaamheden van die organen te onderdrukken, ze onaandoenlijk maken voor de indrukken die van buiten komen, maar den gereinigden geest naar binnen concentreeren. Onttrekking aan de buitenwereld wordt, na voorafgaande behoorlijke voorbereiding, verkregen door methodisch verrichte mijmeroefeningen, die beginnen met eene stelselmatige regeling van de ademhaling en worden voortgezet totdat er een hypnotische toestand intreedt. De wereldverzakers, die zich aan zulke oefeningen overgeven beweren dat zij daardoor de vereeniging van den individueelen geest met den Algeest, het groote einddoel van allen moksha, bevorderen en, wanneer zij het in de kunst maar ver genoeg gebracht hebben, ten slotte ook bereiken. In dien gedachtengang is het ook niet vreemd, dat een volmaakte Yogin zich tal van eigenschappen toedicht, die hij met den Algeest gemeen heeft, als het vermogen zich onzichtbaar te maken, zich naar willekeur in een ommezien waarheen hij wil te verplaatsen, allerlei gedaanten aan te nemen, kortom te kunnen tooveren. De groote hoop zag en ziet dan ook van ouds in iederen Yogin een toovenaar.

Met Yoga verbonden, en tevens de onmisbare voorbereiding er van is wat men noemt tapas, de zelfopgelegde mishandeling van lichaam en geest door allerlei onthouding en kwelling. Een uiterst strenge levensregel, allerlei beperking van voedsel, vasten (meer dan de algemeen geldende spijswetten voorschrijven), slapen op den blooten grond, schamele kleeding, inachtneming van de gelofte van zwijgen, ziedaar betrekkelijk zachte vormen er van. Een streng *tapas* neemt in acht wie zich bijvoorbeeld onafgebroken aan gloeiende hitte van de zon en van expresselijk aangestoken vuren blootstelt in het heete seizoen, en des nachts aan den regen van de regenmoesson, wie eenig lichaamsdeel laat vergroeien of verschrompelen door het maanden achtereen in dezelfde houding te laten, of andere derge-

lijke tours de force van zoogenaamde fakirs [1]), die ten allen tijde de aandacht van vreemde reizigers in Indië gaande hebben gemaakt.

§ 11. Als kenmerkend voor het tijdvak, waarin de Upanishads ontstonden en de drang naar verlossing zich in een weligen wasdom van pantheïstisch gekleurde stelsels openbaarde, is ook de groote wijziging die er komt in de denkbeelden aangaande het leven na den dood. De voorstellingen omtrent het lot van de ziel hiernamaals bleven bestaan: het geloof in hare afhankelijkheid van de richtige vervulling van de offerplichten jegens de Pitaras door den nakomeling; dat van de zwevende en zwervende natuur van de ziel, van de mogelijkheid om in hemel of hel te komen, waarbij associatie van de begrippen hemel en deugdzaam leven, van hel en slechtheid reeds zeer oud is. Maar daarnaast wint veld het dogme van de zoogenaamde zielsverhuizing, als een gevolg van iemands karma. Die leer, nog latent in de oudere Upanishads, beheerscht de theorieën van Jains en Buddhisten, van Sânkhya en Wedânta, van degenen, die door louter kennis, zoowel als die door yoga de verlossing zoeken. Reeds verscheidene eeuwen vóór onze jaartelling was zij populair geworden ook buiten de kringen van de eigenlijke wijsheidzoekers. De quintessens van die leer is als volgt. Al wat er leeft, zoowel dier als mensch en als de velerlei onzichtbare godheden van het Hindoe pantheon (zie beneden § 14) is in den staat, waarin hij leeft, gekomen ten gevolge van in vroegere levens door hem zelf verrichte handelingen; die zijn de oorzaak en wel de eenige, onafwendbare oorzaak van zijn staat, zijne eigenschappen, zijn levenslot. Naar zijn karma (handeling, daad, verrichting) in dit leven regelt zich zijne wedergeboorte in het volgende en zoo ad infinitum. De eindelooze

[1]) De naam fakir komt eigenlijk alleen toe aan Mohammedaansche wereldverzakers, die hun Islamitisch geloof met Indische yoga praktijken doen samengaan

reeks van wedergeboorten, de maalstroom der wereld, de Sansâra omvat mede verblijf in een of ander van de hemelen (als godheid) en verblijf in de eene of andere hel; deze zichtbare aardsche wereld vormt slechts een deel er van. De aard van dat *karma*, dat als eene natuurkracht werkt, wordt zuiver moreel opgevat: goede werken leiden tot voorspoed en een hoogeren rang op de schepselenladder, zondige handelingen tot onheil en lage geboorte. Alle vrucht (*phala*) van het *karma* is eindig; zelfs de hemelsche zaligheid kan niet eeuwig duren. Daarom is volkomen bevrijding uit den *sansâra*, het bereiken van het „nirwâna" of „de wereld van Brahma", of „het *amreta*" of „de hoogste zaligheid" (de terminologie wisselt, ten deele volgens de scholen) iets hoogers dan hemelvreugde.

Dat die karma-leer zoo algemeen ingang vond, bewijst dat toen de ethische zijde van den godsdienst eene grootere beteekenis had gekregen dan zij in de oudere Wedische periode bezat. Het Buddhisme is wel het verst gegaan in het losmaken van de ethische elementen uit het Wedisch formalisme, waarmede zij vermengd waren, en in het hoog houden van het ideaal van een *deugdzaam leven* als het ware middel om uit den Sansâra verlost te worden; maar ook in de andere stelsels wordt aan deugdbetrachting naast of boven offerpraktijken eene eereplaats ingeruimd. Deugden als waarheidsliefde, verduldigheid, vriendelijkheid, mededoogendheid, kalmte, van ouds erkend als te verwachten bij den ideaal Brahmaan, gelden voortaan als onmisbare voorbereiding voor den Yoga. De waarde van deugdbetrachting wordt door menigeen hooger aangeslagen, dan de plichtmatige vervulling van ritueele handelingen). Het verst gingen in dit opzicht de „kettersche" secten. Vooral kwamen zij op tegen de bloedige offers, die deel uitmaken van het Wedische ritueel. De ahinsâ, d.i. het sparen van alle dierlijk leven, het beschermen van zijne medeschepselen, staat immers

bovenaan op de lijst van deugden van hunne godsdienstige moraal. Maar ook bij de orthodoxe Weda geloovigen wies de afkeer van dierenoffers. Hoewel door de Wedische openbaring voorgeschreven, geraken zij in de praktijk bij velen in onbruik; waar het noodig is, een geit of een rund te offeren, offert men ze liefst in effigie, in figuren van rijst of meel.

Hoewel de theorieën van de wereldverzakende zwervers rechtstreeks slechts eene zeer kleine minderheid van het Indische volk raakten, hebben zij middellijk een grooten invloed gehad op de religie van de Hindoes.

§ 12. Naar buiten vertoonden zich de secten als zoovele orden van bedelmonniken (soms ook van nonnen), voor hun levensonderhoud aangewezen op de vrijgevigheid van de gezeten bevolking. Gewoon als men was de Brahmanen te eeren en hun milde geschenken te geven, droeg het volk die hulde en die groote mededeelzaamheid gereedelijk ook op de zwervende asceten over, de çramana's. Uit de inschriften van Keizer Açoka, zoowel als berichten van Grieken uit dien tijd blijkt ten duidelijkste, dat men de çramana's met den brahmanenstand op ééne lijn stelde en in hetzelfde licht beschouwde als in onze middeleeuwen in Europa „de geestelijkheid". Gaarne predikten die zwervende „Brahmanen en Çramanas" de idealen, die zij aanhingen. Zoodoende kon de sectenvorming soms aanleiding worden tot het ontstaan van wat wij Westerlingen „kerken" noemen, doordat naast de zwervende of in kloosters wonende geestelijkheid er eene leekengemeente opkwam, daarmede tot eene aan denzelfden Dharma gebonden eenheid samengehouden. Met name is dit het geval geweest met de secten van de Jains en van de Buddhisten.

§ 13. Voor het Buddhisme verwijs ik naar het deeltje in deze serie, dat daarover handelt. Wat de Jains betreft, ook zij hebben een tijd van grooten bloei beleefd, evenals de Buddhisten; in de eerste duizend jaar van onze jaartelling waren zij, vooral in

het W. van het schiereiland, veel talrijker dan tegenwoordig [1]), en evenals van de Buddhisten, getuigen van hen een menigte overblijfsels van bouwkunst en beeldhouwkunst, waaronder zeer mooie zaken (vooral te Muttra (Mathurâ), aan de Jumna), en eene rijke gewijde litteratuur. Als stichter van hun godsdienst vereeren zij Wardhamâna († 477 v. Chr.), een ouderen tijdgenoot van Gautama Buddha. Van hem en zijne 23 voorgangers, alle Jina („overwinnaar”) geheeten, kennen zij de namen, en hun brengen zij goddelijke hulde. Zij zijn atheïstisch in theorie, evenals de Buddhisten, maar niet als deze, nihilisten. Zij gelooven in het bestaan van zielen (*jîwa's*), houden het er voor dat die in alle schepselen, waartoe zij niet alleen dieren, maar ook planten en steenen rekenen, aanwezig zijn. Hunne verlossingsleer is analoog aan die van de anderen, maar hunne orderegelen zijn veel strenger dan die van de Buddhisten en in de ascetische richting. Hunne zorg om geen schepsel eenig leed te doen, wordt tot in het onzinnig-pedante volgehouden; hunne monniken en nonnen gaan bv. nooit uit zonder hun bezem, waarmede zij bij elken stap de kleine diertjes, die hun voor den voet mochten komen, zachtkens wegschuiven. De oorspronkelijke regel was, dat de Nirgrantha's [2]) in het geheel geen kleederen mochten aan hebben. Later is dat gewijzigd, maar die wijziging had scheuring ten gevolge, waardoor de Jainkerk zich in tweeën splitste, de Çwetâmbara's, waar de geestelijken „witte gewaden” dragen, en de Digambara's of „naaktloopers”, die steeds ongekleed blijven. In de laatste orde mogen vrouwen niet opgenomen worden. Hunne heiligen heeten Arhats.

In de laatste eeuwen gaat de kloof, die er altijd tusschen de kettersche Jains en de orthodoxe Hindoes

[1]) Ongeveer anderhalf millioen, naar de volkstelling van 1901. Deze secte is betrekkelijk sterk vertegenwoordigd onder de handeldrijvende klasse.

[2]) De oude naam voor de orde; hij beteekent „los van banden”. Synoniem is Nagnaka, letterlijk „een naakte”.

bestaan heeft, hare steile wanden verliezen. Een soort van syncretisme, waarbij allerlei Hindoesche praktijken en godsdienstige vereering met de Jainistische zich vermengd hebben, is bij de meeste leeken de plaats gaan innemen van de oude zuivere leer.

§ 14. Wij missen gegevens om uit te maken, welke de numerieke verhouding tusschen Weda-geloovigen, Jains en Buddhisten in de bloeiperiode van die kettersche godsdiensten geweest kan zijn. Zeker is het, dat sedert de zevende eeuw deze gaan tanen en dat de Brahmanistische godsdienst het verloren terrein is gaan herwinnen. De oude Wedische godheden en hunne vereering zijn trouwens nooit geheel verdwenen. Wel is men er van doordrongen, dat de bonte figuren van die oude godenwereld, lang niet zoo scherp omlijnd en tot een wel geordend huisgezin vereenigd als de Olympiërs van de Grieken, niet voorstellingen kunnen zijn van het Opperwezen, de Hoogste Godheid. De monotheïstische opvatting van de godheid in haren diepsten grond, eens verworven, is niet meer teloor gegaan, maar het is een pantheïstisch monotheïsme, dat men aanhangt, en dat het geloof aan en de aanbidding van een grenzenloos getal van voor ons onzichtbare [1]) wezens in geestvorm insluit. De term *dewas* wordt in engeren zin gebruikt van de 33 lichtgoden, die men zich denkt als te bestaan uit 8 Wasu's, 12 Adityâ's, 11 Rudra's en de twee Açwins; hun gezamenlijk opperhoofd is Indra, juister Dewendra („der Dewa's opperheer [*indra*]"), die men zich voorstelt op de wijze van een aardsch koning, rijk, in het bezit van al wat de zinnen kan streelen, bestuurder van het hemelrijk, waar de tijdelijke vrucht van verdienstelijk karma door de schepselen genoten wordt. Tegengesteld aan die Dewa's of Sura's zijn de Duisterlingen, Asura's, Daitya's, Dânawa's, die evenals licht en duister elkanders nood-

[1]) Alleen de Yogin, zoo wordt beweerd, kan het zoover brengen dat hij die godheden werkelijk aanschouwt.

zakelijke vijanden zijn, in onafgebroken vijandschap met hen leven, waarbij nu eens de eene partij, dan weder de andere zegepraalt; ook de Asura's zijn rijk en machtig, ridderlijk en trotsch, zooals de edelman onder de menschen. Groote vereering genieten ook de Nâga's, slangvormige wezens, die menschengedaante kunnen aannemen en in de wateren wonen of in Pâtâla, de onderwereld; als regenbrengende machten worden zij in locale culten veel aangebeden. Weder andere zijn de Gandharwa's, hemelsche muziekanten, de Apsarasen, hemelnymfen en bekoorlijke danseressen, die Indra's hemel tot sieraad strekken en ook wel naar de aarde worden afgezonden om ascese verrichtenden *rishi's* [1]) te verleiden. Voeg hierbij de Yaksha's, die in dienst zijn van Kubera, den god van den rijkdom, de Garuda's, de gezworen vijanden van de Nâga's en die men in (zonne)vogelgedaante afbeeldt, de veelal eveneens gedeeltelijk met vogellijf voorgestelde Kinnara's, de dwergachtige Kumbhânda's, en de geduchtste van allen, de wanstaltige Râkshasa's, menschenverslindende reuzen — en gij ziet met wat een heirleger van machtige, zoowel ten goede als ten kwade werkende, geheimzinnige wezens de Hindoe zich te allen tijde omgeven denkt. Tegenover hen evenzeer als tegenover de Pitaras, heeft hij steeds op zijne hoede te wezen, dat geen gepleegd verzuim den een of ander van die machthebbers vertoornt. Vandaar zijne minutieuse zorg om de veelvuldige ritueele plichten zonder iets over te slaan naar behooren te verrichten, waardoor het huidige ceremonieel bijv. van eene Hindoesche bruiloft, begrafenis, uitstooting uit of wederopneming in de kaste een zoo uiterst langwijlig en omslachtig karakter draagt.

Zulk een polytheïsme doet denken aan het vóór-

---

[1]) Onder *rishi* verstaat men een wijze uit het grijs verleden, die in ascese en Wedakennis volmaakt is. Door *rishi's* zijn de Wedische liederen „gezien" en den menschen geopenbaard. Ons begrip „profeet" staat er dus het dichtst bij.

Christelijke type van volksgodsdiensten, zooals dat aan Grieken, Romeinen, Kelten eigen was. Nog ten huidigen dage heeft iedere Hindoefamilie hare familiegodheid *(kuladewatâ)*, het individu zijn bijzonderen schutspatroon *(ishtadewatâ)*. Eene eindelooze bontheid en veelvormigheid, eene verbijsterende verscheidenheid van godsdienstig leven treft dengene, die zich met het Hindoeïsme bezighoudt. Gemeen aan allen is de intensiteit ervan. Het is den Hindoe niet mogelijk de religieuze zijde van de menschelijke handelingen van de profane af te scheiden. Zoo innig zijn zij saamgeweven. „He is born religiously, eats religiously, walks religiously, writes religiously, sleeps religiously and dies religiously" zegt een ontwikkeld Hindoe omtrent zijne landslieden [1]). De geheele maatschappij is van religie doortrokken; de zoogenaamde kastenindeeling, de grondslag en het meest wezenlijke bestanddeel van die maatschappij, is in haar diepste wezen eene godsdienstige instelling; de daar geldende spijs- en reinheidswetten zijn heilige inzettingen, de overtreding daarvan minstens eene even erge zonde als wat de algemeene moraal misdaad noemt.

IV

§ 15. Wat den vreemdeling in den godsdienst der Hindoes het meest opvalt, en wat in het na-Buddhistische Hindoeïsme, in tegenstelling misschien tot het oudere Brahmanisme, bij alle godsdienstige handelingen op den voorgrond staat, is de afgodische hulde aan godenbeelden bewezen. Beeldendienst is een wezenlijk en allerbelangrijkst bestanddeel van allen eeredienst, bij hoog en laag, Brahmanen en Çûdras, zoowel in den cultus, die tehuis verricht wordt, als in de tempels. Want in het Hindoeïsme, dat het Opperwezen bij voorkeur als Wishnu of als Çiwa aanbidt, hebben die

---

1) Shib Chunder Bose, *The Hindoos as they are*, blz. 22.

oppergoden hunne bedehuizen overal in het land, en zij, zoowel als de mindere godheden, die tot hun kring behooren, hebben heiligdommen en beelden, waaraan hulde bewezen wordt. De brahmanen, die aan zulke tempels verbonden zijn, en die door hunne hooger staande standgenooten, die zich aan den ouden Wedischen godsdienst houden, daarom worden geminacht, wasschen dagelijks het godenbeeld met wijwater en melk, zalven het, tooien het, brengen het offers van wierook, rijst, vruchten enz.; bij de groote godsdienstige feesten, deels algemeene, deels locale, die vrij talrijk zijn, worden godenbeelden in processie rondgevoerd, en allerlei plechtigheden, al naar het bijzondere geval, daarmede verricht. Op soortgelijke wijze vereert elke familie hare in beelden belichaamde godheden; die plicht wordt vooral door de vrouwelijke leden van het gezin devotelijk waargenomen. In de Purânas loopt menig hoofdstuk over de juiste wijze die godenbeelden te vereeren. Algemeen gelooft men dat het levenlooze hout of steen of metaal, dat de godheid voorstelt, ten gevolge van die hulde door haar bezield kan worden.

In de lichamelijke voorstelling van hunne goden overheerscht het religieuze gevoel. Overwegingen van æsthetischen aard moeten daarvoor wijken. Het sterk ontwikkelde pantheïsme leidde tot een panmorphisme in hun godsdienstige kunst. Wel zijn zij, evenals de Grieken, geneigd hunne godheden in menschengedaante af te beelden, maar zij hebben er steeds behoefte aan hun gevoel voor het bovenmenschelijke symbolisch in die beelden uit te drukken. Hunne goden hebben dikwijls vele hoofden, armen, beenen, al ware het alleen om de vele attributen, die hunne rijke mythologie hun toekent, zichtbaar voor te stellen. Over het geheel speelt de symboliek eene groote rol in hunne plastische voorstelling van de onzichtbare godenwereld.

§ 16. Machtiger dan alle andere goden, immers alomvattend zijn de figuren van Wishnu en Çiwa.

Met Brahmâ, den ons reeds van vroeger bekenden Wereldschepper (zie § 9) vormen zij wat men pleegt te noemen de Hindoesche Drieëenheid, de Trimûrti van Schepper, Onderhouder en Verdelger, de drie zijden, waarin wij de werkzaamheid van God den Heer (Içwara) waarnemen. De wezenlijke eenheid van de drie wordt in onomwonden termen uitgesproken. Van dat drietal is Brahmâ, hoewel veelvuldig afgebeeld, liefst met vier hoofden, zelden een voorwerp van vereering, des te meer de beide anderen. Of Wishnu dan wel Çiwa den voorrang heeft, daarover wordt verschillend geoordeeld. Van de vele Hindoesche secten zijn sommige Wishnuïetisch, andere Çiwaïetisch, maar toch zoo, dat wie in den een het eigenlijke, ware Opperwezen ziet, den ander als den op één na hoogsten verschijningsvorm van God beschouwt. Ieder van beiden heeft zijne eigene bijzondere gedaanten, kenteekenen, attributen, en is het middelpunt van een ganschen kring van goddelijke wezens: vrouw, gezin, dienaren; iedere groep heeft zijne eigene rijke mythologie, die in woord en beeld tot uitdrukking is gekomen.

Wishnu is in de Wedische teksten en in het oudere Brahmanisme wel een hoogvereerde machtige godheid, maar het is er ver van daan, dat men in hem de eenige Algodheid zou zien, zooals hij later, bijv. in het Lied des Heeren (de Bhagawadgîtâ) wordt voorgesteld, met een lichaam zóó groot, dat Arjuna, wien het gegeven is hem in zijne ware gedaante te aanschouwen, in dat lichaam alle goden, met Brahmâ den Schepper ingesloten, ontwaart. Toch ziet hij hem, zooals hij gewoonlijk wordt afgebeeld, met knods en discus gewapend, met schelp en lotusknop. Overoud, reeds in den Rigweda vermeld, is het verhaal van de drie schreden, waarmede hij het heelal doorstapte en het daarmede voor de lichtgoden won. Zijn hoogste plaats wordt reeds daar geroemd, het oord waar de verrichters van goede werken (na hun dood) heengaan, en hij wordt er gevierd als de trouwe helper en vriend

van Indra. In het epos is hij het, die het bij de karning van de melkzee naar boven gekomen *amreta* door eene list voor de lichtgoden (de *dewas*) weet te bemachtigen, en het den Asuras te onthouden. Blijkbaar is Wishnu een zonnegod, wiens beteekenis en machtssfeer met verloop van tijd zoozeer is toegenomen, dat men aan zijn naam, zijn attributen en de omtrent hem in omloop zijnde verhalen is gaan vastknoopen de voorstelling van de eenige alomvattende godheid. Zijne zonnenatuur schijnt nog uit allerlei door; in den regentijd, de vier maanden van den natten moesson, heet het dat hij slaapt, gelegen op het reusachtige slangenwezen Çesha, dat hem draagt; zijn rijdier is de (zonne)arend Garuda, de machtige wondervogel; zijne vrouw is Lakshmî of Çrî, de verpersoonlijkte luister, schittering, rijkdom, fortuin.

Als handhaver, onderhouder, beschermer van de wereldorde is Wishnu [1]) bereid bij groot gevaar zich zelf in de eene of andere gedaante te scheppen, in welke hij in staat is de bedreigde wereldorde met de daad te redden. Strikt genomen, spreekt dit bij een pantheïstisch Opperwezen eigenlijk vanzelf, want ook die boosdoeners en duisterlingen zijn uit Hem — en dat wordt meer dan eens uitdrukkelijk erkend. Maar toch had de Hindoe er behoefte aan, naast de gewone, regelmatige voortbrenging van licht en duister, van goed en kwaad uit de Eene Grondoorzaak, nog buitengewone en bijzondere verschijningen van den Opperheer aan te nemen, waarin hij zijne souvereine macht, geheel of gedeeltelijk [2]), bij eene bepaalde aanleiding in zichtbaren vorm deed aanschouwen. Het

[1]) Onder zijne vele epitheta en synoniemen vermeld ik de volgende: Nârâyana, Janârdana, Madhusûdana, Keçawa, Mâdhawa, Purushottama, Hari, Jagannâtha.

[2]) Gedeeltelijke incarnatie van eene godheid is in de Hindoemythologie niets ongewoons. Het komt zelfs voor, dat eene godheid voor verschillende deelen (*ança's*) in verschillende personen ter wereld komt. In het Mahâbhârata zijn bijkans alle helden *ançâwatâra's* van de eene of andere godheid.

aantal van die awatâra's was oorspronkelijk onbepaald; later is het gefixeerd op tien. Zij zijn de volgende:

1⁰. De matsyâwatâra. Wishnu redde in de gedaante van een geweldigen visch (*matsya*) Manu, den stamvader der menschen, toen een watervloed de wereld deed ondergaan.

2⁰. De kûrmâwatâra. In de gedaante van een reusachtigen schildpad (*kûrma*) schraagde hij den berg Mandara bij de karning van de melkzee, waarmede het *amreta* werd verkregen.

3⁰. De warâhâwatâra. Als ever (*warâha*) hief hij met zijne tanden de aarde omhoog, toen die door de kinderen der duisternis naar beneden onder de zee en in Pâtâla (de onderwereld) was getrokken.

4⁰. De Narasinhâwatâra. In de dagen toen de Daitya Hiranyakaçipu over de wereld heerschappij had verkregen en de lichtgoden in de verdrukking waren, versloeg Wishnu den tiran in de wondergedaante van een man-leeuw, daartoe bewogen door de devotie van H.'s deugdzamen zoon Prahlâda.

5⁰. De wâmanâwatâra. Onder de heerschappij van den Daitya Bali ontwrong Wishnu ten behoeve van de Dewas de macht over de wereld aan de duisterlingen door de volgende list. In de gedaante van een dwerg (*wâmana*) vervoegde hij zich eens bij Bali en smeekte hem, hem zooveel land te geven, als hij in drie schreden kon overstappen. Toen dat aan hem, den Brahmaan, was toegestaan, doorschreed hij in drie schreden aarde, luchtruim en hemel.

6⁰. De Paraçurâmâwatâra. Als Râma met den bijl (*paraçu*) verdelgde hij tot een-en-twintig malen de krijgslieden (*kshatriyas*) om de smadelijke bejegening te wreken, die zijn vader van een tot dien trotschen stand behoorend koning ondervonden had.

7⁰. Râmâwatâra en 8⁰. Kreshnâwatâra; zie § 17—19.

9⁰. Buddhâwatâra. Wishnu schiep zich in de

gedaante van Buddha om door het prediken van eene valsche leer de vijanden van de goden te misleiden en zwak te maken.

De 10de, Kalki-awatâra moet nog plaats hebben. Als het Kaliyuga, waarin wij thans leven, ten einde zal gaan, zal Wishnu verschijnen in die gedaante, hij zal de *mleccha's* [1]) uitroeien, den Dharma herstellen en een nieuw, gelukkig wereldtijdperk inleiden.

Een deel van dat traditioneele tiental bestaat uit tot mythologie geworden beeldspraak (zoo nr. 2, 3, 5) of op Wishnu overgedragen legenden, die oorspronkelijk niet op hem betrekking hadden (zoo nr. 1 en 6). Dat Buddha eene plaats gekregen heeft onder Wishnu's awatâras is curieus, en een bewijs almede voor de elasticiteït van eene pantheïstische mythologie. De Kalki-figuur moet zijn uitgebeeld in den tijd, dat Voor-Indië in de macht was gekomen van vreemde, Mohammedaansche machthebbers.

§ 17. In dit verband past het den korten inhoud mede te deelen van de groote heldendichten, het Râmâyana en het Mahâbhârata. De hoofdpersonen, die daarin optreden, mag men „heroën" noemen, en hunne lotgevallen „helden"feiten„ zij behooren desniettemin tot de Hindoe godenwereld. Râma, zoowel als Kreshna worden vrij wat vuriger en algemeener aangebeden, dan Indra of Sûrya of Yama, en als verpersoonlijkingen van den hoogsten god zijn zij machtiger wezens en hebben meer aanspraak op de devotie van de geloovigen. De gebeurtenissen, die in de epen verhaald worden, zijn in de Hindoewereld in hooge mate populair; reeds als klein kind hoort de Hindoe er van vertellen, en tot in de laagste standen reikt de vertrouwdheid met die heldenfiguren.

De hoofdpersoon van het Râmâyana is Râma, de zoon van Daçaratha, koning te Ayodhyâ (th. Oudh),

---

[1]) d.i. „barbaren" in den Griekschen zin van het woord, de vreemdelingen.

in vroomheid, vroedheid, zachtzinnigheid, heldenmoed zonder gelijke, en een onfeilbaar boogschutter. Dank zijne bedrevenheid met pijl en boog wint hij de hand van zijne trouwe Sîtâ, de op bovenmenschelijke wijze uit eene vore te voorschijn gekomen dochter van koning Janaka. Zijn vader had hem tot zijn opvolger bestemd, maar als hij tot troonopvolger (*yuwarâja*) zal worden gewijd, wordt dat door eene van 's konings vrouwen, de Kekaya-prinses verijdeld. Aan deze toch had Daçaratha uit dankbaarheid voor verpleging van eene wonde hem in den strijd geslagen, de onvoorwaardelijke vervulling van twee wenschen toegezegd. En nu, met de bedoeling haar eigen zoon Bharata koning te doen zijn en niet Râma, den zoon der Kosala-prinses, verlangt zij vooreerst Bharata tot troonopvolger, dan Râma's verbanning in de wildernis gedurende 14 jaren. De oude koning smeekt haar wat anders te wenschen [1]); zij weigert en hij kan niet ontrouw worden aan zijn eens gegeven woord. Als Râma verneemt wat er gaande is, verlangt hij zelf, dat zijn vader zijn woord gestand doe. Hij gaat in ballingschap, mèt hem zijne trouwe Sîtâ en zijn jongere (half)broeder Lakshmana; die willen hem niet verlaten. Bharata, die toen elders vertoefde, is zeer vertoornd op zijne moeder en wil niet een koningschap, op die wijze hem toebedeeld. Als kort daarop Daçaratha van hartzeer sterft, trekt hij Râma te gemoet, en biedt hem de regeering aan. Doch te vergeefs. Bharata verklaart dat hij, zoolang de ballingschap duurt, regeeren zal, mits in Râma's naam.

Râma's verblijf in de wouden van het midden van Indië wordt nu dienstbaar gemaakt aan de bescherming van *rshi's* en offerende Brahmanen. Rusteloos bevechter van booze demonen en Râkshasa's — met dit doel toch was Wishnu in hem geboren — is hij alom geducht. Totdat, volgens een sluw beraamd en goed

[1]) Men vergelijke het Ovidiaansche *ne dubita, dabitur... sea tu sapientius opta.*

uitgevoerd plan, de machtige vorst der Râkshasa's, de tienhoofdige Râwana, die op het eiland Lankâ den scepter voert, er in slaagt Sîtâ uit de hut te ontvoeren en door de lucht op een tooverwagen naar Lankâ te brengen. Daar zoekt hij haar nu eens door vriendelijkheid, dan door schrikaanjaging voor zich te winnen: zij versmaadt standvastig zijne liefde en wordt bij wanstaltige Râkshasavrouwen in strenge gevangenschap gehouden. Als Râma met Lakshmana de hut verlaten vinden, zijn zij wanhopig. Door allerlei gegevens op het rechte spoor van den roover gebracht, komen zij in aanraking met den apenvorst Sugrîwa, die door zijn broeder weggejaagd met vier raadslieden in ballingschap leeft. Op voorwaarde, dat Râma dien broeder versla en hem tot koning in diens plaats make, belooft hij Râma, hem met zijn gansche apenvolk in het herkrijgen van Sîtâ behulpzaam te zijn. Râma vervult die voorwaarde, en nu doorzoeken op Sugrîwa's last de apen de gansche wereld om uit te vinden, waar Sîtâ is. De reuzenaap Hanuman, Sugrîwa's wijste raadsman, de zoon van den windgod Wâyu, is in staat om Lankâ, dat 100 yojana's van het vaste land verwijderd in zee ligt, in één reuzensprong te bereiken; hij vindt de plaats, waar Sîtâ gevangen is en slaagt er in haar tijding van Râma te brengen. Door de Râkshasa's ontdekt, weet hij zich aan zijne overweldigers te ontrukken, en na een geweldigen brand in Lankâ te hebben aangestoken, behouden naar Râma terug te keeren.

Hierop trekt het apenleger Z.waarts, tot het komt aan het strand der zee. Om Lankâ te naderen, legt men een dam, die den geheelen afstand tot het eiland overbrugt, en zoo trekt men tot voor de wallen van Râwana's veste. Bijgestaan door de voorvechters onder de apen en door Râwana's broeder, Wibhîshana, die te vergeefs tot teruggave van Sîtâ had geraden en daarna tot Râma gevlucht was, onderneemt Râma den strijd. Ook aan Râwana's zijde zijn groote helden,

die met onstuimige dapperheid vechten, met name zijn zoon Indrajit en zijn broeder, de vervaarlijke Kumbhakarna, die altijd slaapt, maar eenmaal in elk halfjaar wakker wordt, en dan alles verteert wat hem voor den mond komt. Toch wordt Râma ten slotte ook die toovermachtige wezens de baas, en als hij eindelijk met den verschrikkelijken Râwana man tegen man den beslissenden eindstrijd te voeren heeft, is die zoo geweldig, dat naar het Sanskrit spreekwoord luidt, het gevecht van Râma en Râwana alleen met zich zelf kan vergeleken worden. Râma blijft overwinnaar, doodt het monster, bevrijdt Sìtâ, stelt Wibhîshana tot koning over Lankâ aan, en keert op Râwana's tooverwagen Pushpaka door de lucht naar zijne hoofdstad Ayodhyâ terug, waar hij de regeering van Bharata overneemt.

§ 18. Ook in het hoofdverhaal van het Mahâbhârata [1]) neemt een worstelstrijd tusschen twee groote legers, voorafgegaan door een jarenlang verblijf van de helden in wilde woudstreken, het grootste deel van het gedicht in beslag. Hier strijdt niet een door halfgoden aangevoerd apenleger tegen reuzen, maar het is de bloedige beslissing in een burgerkrijg, waar moet uitgemaakt worden, aan wie de heerschappij toekomt, aan de Kaurawas of aan de Pândawas. De laatsten zijn de vijf zonen van Pându, den jongeren broeder van den blinden Dhertarâshtra. Zoolang Pându leefde, voerde hij, en niet zijn blinde oudere broeder, het bewind te Hastinâpura. Doch hij kwam vroeg te overlijden. Bij zijne twee vrouwen Kuntî en Mâdrî had hij vijf zonen, drie bij de eerste, twee bij de laatste. Of juister gezegd: hij was hun vader naar de wet, niet hun vleeschelijke vader, op de wijze als Amphitryon dat is van Herakles. De drie zoons van Kuntî zijn ieder aan haar verwekt

---

[1]) Hoofdverhaal, want deze encyclopaedie van oude overleveringen en mythologie bevat eene groote menigte van tusschenverhalen en beschouwingen. Ik behoef hier slechts aan de overbekende geschiedenis van koning Nala en die van de trouwe gade Sâwitrî te herinneren.

door een anderen god; Yudhishthira, den oudste, door Dharma zelf, en daarom het type van den ideaalkoning, die de door het eeuwige recht opgelegde plicht hoog houdt zoo voor zich als voor hen, over wie hij gezag oefent; Bhîmasena of kortweg Bhîma, die Wâyu tot vader heeft, van buitengewone lichaamskracht, wien geen vijand weerstaan kan; de ridderlijke Arjuna, Indra's spruit, de lievelingsheld van den dichter en zijne lezers, de nimmer falende boogschutter. Mâdrî's zonen, Nakula en Sahadewa, zijn haar door de Açwins geschonken. Maar ook Dhertarâshtra's zonen kunnen aanspraak op de regeering laten gelden, al ware het alleen om hun aantal; het zijn er honderd, alle uit ééne moeder; de oudste heet Duryodhana. Ofschoon allen zonder uitzondering afstammelingen van Kuru, en dus Kaurawas (d.i. Kuruïden) zijn, worden, in tegenstelling tot de vijf zonen van Pându, Duryodhana met zijne broeders en hunne ouders en verderen aanhang meer in het bijzonder Kaurawas genoemd. Van jongs af heerscht er wedijver, nijd, haat tusschen de beide groepen van neven. Duryodhana wordt afgeschilderd als een groot krijgsheld met loffelijke hoedanigheden, maar die door de afgunst op zijne meer begaafde neven, en door het oor te leenen aan slechte raadgevers, zich tot allerlei slechts verleiden laat. Hij staat de Pândawas herhaaldelijk naar het leven. Zij ontkomen telkens aan zijne lagen en komen tot aanzien, ook door hun gezamenlijk huwelijk [1]) met de schoone Draupadî. de dochter van koning Drupada, die Arjuna, dank zijne bedrevenheid in het boogschieten, bij gelegenheid van haar *swayamvara* wint. Bhîshma, de gemeenschappelijke oudoom van de naijverige neven, die tijdens hun aller minderjarigheid de teugels van het bewind voerde, weet nu beide partijen tot een vergelijk te bewegen. Het land wordt

[1]) Dat eene vrouw meer mannen kan hebben is tegen den Hindoe adat. Wel een bewijs, dat men hier met een oude legendarischen trek te doen heeft.

in tweeën gedeeld; de eene helft met Hastinâpura verblijft aan Duryodhana en zijne broeders, de andere helft wordt aan de Pândawas afgestaan, die Indraprastha tot hunne hoofdstad maken.

Tot zooverre ging alles goed. Maar wanneer de vijf broeders hun rijk uitbreiden en in macht en aanzien toenemen, bekruipt Duryodhana opnieuw booze nijd. Nu legt hij het slimmer aan. Wanneer de Pândawas hem eens, op zijne uitnoodiging, in zijn paleis bezoeken, weet hij Yudhishthira tot het dobbelspel te verlokken met Çakuni, zijn oom van moederszijde, een doortrapt speler [1]), die steeds aan de winnende hand is. Yudhishthira verspeelt achtereenvolgens alles, wat hij bezit, ook zijn koninkrijk, ja ten slotte zijne broeders, zichzelf en Draupadî. Als slaven van Duryodhana moeten zij nu aanschouwen dat de trotsche Kaurawa's Draupadî gelasten meidenwerk te verrichten. Maar is zij wel met recht verspeeld? Yudhishthira had haar ingezet, nadat hij zich zelf verspeeld had. Dhertarâshtra beslist daarom, dat het spel als niet gedaan zal beschouwd worden, mits nog éénmaal zal gespeeld worden; verliest Yudhishthira weder, dan moeten de Pândawas met Draupadî in de wildernis als ballingen leven twaalf jaren lang, en het dertiende jaar in bewoonde streken doorbrengen, maar zóó, dat niemand weten kan, wie zij zijn en waar zij zijn. Yudhishthira verliest ook dat laatste spel.

Twaalf jaren brengen zij, onder allerlei avonturen in de bosschen en in woudkluizenarijen door, en als die tijd verstreken is, nemen zij ieder eene andere vermomming aan, onder welke zij aan het hof van Wirâta, koning der Matsya's, voor een ieder in hunne ware gedaante verborgen, nederige diensten verrichten; Bhîma is kok, Arjuna zingt en danst, enz. Zoodra zij weder hunne vrijheid van beweging herkregen hebben, maken

---

[1]) Zooals bij ons Tartuffe de gehuichelde vroomheid verpersoonlijkt, zoo is Çakuni bij de Hindoes het type van een boosaardigen bloedverwant, die tweedracht stookt en familietwist

zij zich bekend en rusten zich ten oorlog tegen de Kaurawas toe. Ook dezen trekken hunne troepen samen en verzamelen hunne bondgenooten.

Nu de krijg algemeen dreigt te worden, begeeren beide partijen den machtigen steun van Kreshna, den vorst van Dwârawatî. Hij en zijn broeder Baladewa zijn bloedverwanten van de oneenige familieleden, en Arjuna zoowel als Duryodhana begeven zich in persoon tot Kreshna. Deze beproeft nog voor het laatst te bemiddelen, doch zonder gevolg. Voor het geval dat er gestreden zou moeten worden, laat hij hun de keus; zijne tallooze legerscharen biedt hij aan de eene partij aan, daarentegen zou hij zelf zich aan de andere zijde scharen. Duryodhana kiest Kreshna's leger, Arjuna Kreshna's persoon. En zoo neemt de machtige Wishnu-incarnatie als Arjuna's wagenmenner aan den grooten veldslag deel. Deze wordt in het heldendicht met groote omstandigheid verhaald; de namen en wapenfeiten van de aan weerskanten hunne heldendaden verrichtende edele krijgslieden zijn vele en in de Hindoewereld even algemeen bekend, als die van de Homerische helden en hunne daden vóór en binnen Troje dat eeuwen lang in het Westen geweest zijn. De waardige, grijze Bhîshma is eerst de aanvoerder van het leger der Kaurawas; als hij door Arjuna's pijlenregen buiten gevecht gesteld is, volgt hem Drona op, de Brahmaan, die eens van de jonge prinsen de leermeester in den wapenhandel geweest was; als deze gevallen is, wordt Karna hun opperveldheer, de edele, hooghartige zoon van den zonnegod Sûrya, die evenals de Homerische Hector, hoewel strijdende aan de zijde, die niet des dichters sympathie heeft, om zijn persoon den dichter dierbaar is. Hem velt zijn tegenhanger bij de Pândawas, de groote Arjuna. Allengs gaat het met de Kaurawas slechter en slechter, en als ten slotte Duryodhana zelf in een gevecht van man tegen man door Bhîma is doodgeslagen, blijven er aan hun kant

niet meer dan drie krijgslieden over; alle anderen zijn gesneuveld. Maar die drie nemen eene vreeselijke wraak. In de nacht sluipen zij binnen het legerkamp van de overwinnaars en brengen allen om in den slaap, met uitzondering van de vijf broeders, Draupadî en Kreshna. Wel blijft dus de zege en het koninkrijk aan de Pândawas, maar ten koste van hunne gansche weerbare manschap.

Het gedicht verhaalt hunne verdere lotgevallen, met name hoe weldra Yudhishthira, niet bevredigd door eene met zooveel bloedvergieten verworven heerschappij, van al die macht afstand doet, en met zijne broeders en hunne vrouw Draupadî zich opmaakt om weg te trekken naar Indra's hemel. Met die „groote reis" eindigt het heldendicht.

§ 19. Kreshna komt dikwijls genoeg in het Mahâbhârata voor, en dikwijls onomwonden als awatâra van Wishnu, waarbij dan tevens blijkt, dat zijne goddelijkheid niet door een ieder erkend wordt. Dat de sagenkring, waarvan hij het middelpunt is, reeds toen algemeen bekend was, is duidelijk uit toespelingen. Maar Kreshna heeft in het heldendicht wel eene belangrijke, maar toch eene bijkomstige rol. Zijne eigene geschiedenis vindt men in de Purânas, het uitvoerigst in het Bhâgawata-purâna. Reeds als kind openbaarde hij zijne bovenmenschelijke lichaamskracht en toovermacht. Er was voorspeld, dat zijne moeder Dewakî een zoon zou baren, die haren neef, den tiran van Mathurâ, Kansa zou dooden. Daarom moest Dewakî alle kinderen, die zij haren man Wasudewa schenkt, onmiddellijk na de geboorte, uitleveren om ter dood te brengen. Maar het zevende en achtste worden op wonderbaarlijke wijze gespaard; zij zijn Baladewa en Kreshna. Om ze tegen Kansa's aanslagen te beschermen, worden zij op het land in een herdersgezin grootgebracht, en gaan voor de kinderen van die arme menschen door [1]). Kansa ontgaat natuurlijk zijn noodlot niet.

[1]) Evenals Cyrus, evenals Romulus en Remus. De Bethlehemsche

De lotgevallen van Kreshna te vermelden gaat het bestek van dit boekje te buiten. Genoeg zij het hier aan te stippen, dat behalve zijne daden van buitengewone kracht, zooals toen hij een geheelen berg optilde om Indra's regen af te weren, nog eene geheele reeks van liefdesavonturen van hem bekend is. Met Baladewa voert hij ook allerlei snaaksche en dartele streken uit. Zijne minnarijen met duizenden koehoedsters, de *gopî's*, zijn vooral populair en worden in godsdienstige volksfeesten, die een vroolijk karakter dragen, met name in Bengalen en The United Provinces, jaarlijks herdacht. In den vorm van Râma-vereering of Kreshna-vereering spreekt zich het geloof in Wishnu's hoogste godheid het sterkst uit.

§ 20. Een geheel ander wezen is Çiwa. In deze verpersoonlijking van het opperwezen is op eene waarlijk grootsche wijze, maar die aan het groteske grenst [1]) en die grens soms overschrijdt, de gansche Natuur belichaamd in hare hoogheid en hare geweldige machtsuiting, in haar scheppend vermogen en in hare gestadige vernietiging van de gewrochten die zij geschapen heeft; als de twee-eenheid van mannelijk en vrouwelijk is hij de verschijningsvorm van de schepselenwereld en hare bestaansvoorwaarde tegelijk; voorgesteld als Mahâkâla, de Tijdgod, die alles doet ontstaan, bestaan en vergaan, wekt deze Groote God *(Mahâdewa)* boven alle andere personificaties van het almachtige opperwezen gevoelens op van ontzag en huiveringvolle vrees, van het besef van 's menschen nietigheid tegenover zulk eene verbijsterende overmacht. Hij is dan ook de god van de toovenaars, de Yogins. Bij hunne oefeningen en mijmertechniek roepen zij Hem aan als hun Meester, het prototyp van alle tooverkrachtige asceten. Daarom

kindermoord op last van Herodes heeft zijn tegenhanger in een soortgelijk bevel van Kansa. Dewakî, met het Kreshna-kind afgebeeld, herinnert zoo sterk aan de Madonna, dat eenige samenhang van die figuren waarschijnlijk wordt geacht.

[1]) Du sublime au ridicule il n'y a qu'un pas.

wordt Çiwa ook wel als Guru, de naakte, met asch besmeerde Yogin afgebeeld.

De dienst van Wishnu heeft vele vriendelijke trekken. Hem kan men zich denken als liefhebbend vader; in Çiwa overheerscht steeds het geduchte, vreeswekkende, hij is de Heer (Içа, Içwara) en Meester; dat men hem Çiwa (= lat. faustus) noemt, is uit angst voor zijne macht tot verderven, en om hem gunstig te stemmen [1]). Bij de hemelhooge, met sneeuw gedekte, ontoegankelijke spitsen van den grootschen Himâlaya is zijn geliefkoosd verblijf; zijn heilige berg is de Kailâsa. Himavant (= Himâlaya) zelf is zijn schoonvader; des Bergs Dochter *(Pârwatî)*, Çiwa's vrouw, wordt gaarne mèt hem vereenigd aangebeden en in beeld voorgesteld. Hunne zoons Ganeça, de god met den olifantskop en aanvoerder van Çiwa's trawanten *(gana's)* en Skanda, de Indische Mars, de Oorlogsgod [2]), zijn mede zeer populair, en worden zoowel in openbare godsdienstige volksfeesten als privatim hoogelijk vereerd. Skanda's rijdier is de pauw, dat van zijn vader de stier Nandin.

De Çiwa-vereering is na-Wedisch. Zijn Wedische voorlooper is Rudra, eene geduchte, storm en onheil brengende godheid, die niet tot de lichtgoden wordt gerekend, maar eerder bij de duistere machten behoort. Als machthebber over vee en offerdieren (Paçupati) werd Rudra bij voorkeur aangeroepen. Later vinden wij Rudra en diens epitheta met Çiwa vereenzelvigd.

§ 21. Çiwa's vrouw mag wel nog iets nader besproken worden. Want ook onafhankelijk van haren Dionysischen echtgenoot wordt zij als eene te verzoenen oppergodin boven vele andere geducht, vooral door de

---

[1]) Een andere dusdanige naam is Çankara. Verder heet hij ook Bhawa, Çarwa, Bhairawa („de Vreeswekkende"), Hara, enz. Mèt Wishnu, als twee-eenheid opgevat, heet hij Harihara; die dubbelgodheid wordt vooral bij de Tamil sprekende Drawida's vereerd.

[2]) Ook Kârttikeya, omdat hij, zegt het verhaal, als zuigeling door de zeven Krttikâs (de Plejaden) is gevoed en verzorgd. Deze (en nog andere) Moedergodheden genieten groote vereering.

vrouwen. Veelzijdig als hare macht is, heeft zij vele gedaanten, en is veelnamig. Zij heeft vriendelijke gestalten, maar ook vreeswekkende, en deze laatste vooral geldt de praktijk van den eeredienst. Als Gaurî, Durgâ, Mahâdewî, Kâlî, om alleen de voornaamste harer epitheta te noemen, wordt zij ook met bloedige offers, op menige plaats werd zij vroeger zelfs met menschenoffers verzoend. De tempel van Kâlî bv. te Calcutta maakt met zijne dagelijks op de ruwste wijze verrichte slachting van offerdieren (meest geiten) eene in het oog loopende uitzondering op de wijzen van godsvereering, die doorgaans bij de zachtzinnige, verweekelijkte Hindoes worden aangetroffen. Overigens heeft de Çiwa- en Durgâ-dienst vele locale culten in zich opgenomen, en menige barbaarsche ritus, wijze van vereering of ceremonie van de oudste vóór-Arische bevolking van Indië leeft voort onder een Hindoesch Çiwa- of Durgâ-etiket.

§ 22. De Purâna's, de bijbels van den Wishnu-dienst en van den Çiwa-dienst, geven ook uitsluitsel over het verleden en de toekomst van de wereld en van het menschelijk geslacht. Een naar den eisch ingericht Purâna behoort vijf onderwerpen te behelzen: 1. schepping, 2. resorptie van de schepping, 3. genealogie (van goden en rishis), 4. de manvantarâni of wereldperioden, 5. de geschiedenis van de dynastieën, die er geheerscht hebben. Daar elk Purâna zich als openbaring voordoet, in den grijzen voortijd door een god of ziener uitgesproken, wordt nr. 5 in den profetievorm — dus alles in den toekomenden tijd (!) — gezet. De schepping en de wederoplossing van het heelal in Brahmâ is een onbetwist dogme van het Hindoeïsme. Iedere wereldperiode bestaat uit vier tijdperken (y u g a's), het Kreta, Dwâpara, Tretâ en Kali Yuga, die niet onmiddellijk aan elkander aansluiten, maar door schemeringsperioden van veel korter duur dan zij zelve van elkander gescheiden zijn. In het Kreta Yuga is alles volmaakt, de Dharma heerscht onbetwist, alle schepselen zijn deugd-

zaam, alle dingen zonder fout. In ieder der volgende yuga's wordt die ideaal-toestand al minder en minder, totdat in het Kali Yuga, het tijdperk, waarin wij nu leven, het slechte en verkeerde de bovenhand heeft. Aan die zondigheid zal door de wereldoplossing *(pralaya)* een einde komen. Het cijfer van zulk een wereldduur bedraagt één dag van Brahmâ = 12000 jaar, nl. 4000 van Kreta Yuga + 800 schemering, dan 3000 (Dwâpara) + 600 dito, dan 2000 (Tretâ) + 400, dan 1000 (Kali) + 200 [1]). Na evenzoo lange nacht van Brahmâ, waarin er geen wereld is, wordt de wereld door hem opnieuw uit zich te voorschijn gebracht. Tallooze van zulke wereldtijdperken zijn er al voorbijgegaan en zullen er nog wezen.

Even fantastisch als deze cosmogonie is de cosmologie van de Purânas en de werken, die daarmede op ééne lijn staan. De goudberg Meru, waarvan de top tot hoog boven de hemelen reikt, de voet tot in het diepst der hellen, is als de spil, waarom alles draait, zon, maan en de andere hemellichten. De vele hemelen, door verschillende klassen van goden bewoond (hoe hooger, hoe meer vergeestelijkt), verheffen zich in verticale richting boven elkander en boven het luchtruim en de aarde. Deze zelve bestaat uit een aantal eilanden, door zeeën van elkander gescheiden; het middelste eiland is Jambudwîpa of Bharatawarsha, het land der Hindoes. Onder de aarde ligt Pâtâla, het rijk der Nâga's, daaronder weder de vele hellen met hunne bewoners.

§ 23. Behalve de verschillende Wishnuïetische en Çiwaïetische secten zijn als afzonderlijke godsdienstige gemeenschappen nog te noemen de secten van de Çâkta's. Niet dat deze niet het Opperwezen in den vorm van Wishnu of Çiwa zouden vereeren — dat doen

---

1) Deze becijfering is de matigste. Vat men die 12000 jaren op als godenjaren, die 360 maal zoo lang zijn als een menschenjaar, dan komt men tot heel wat andere getallen.

zij wel, en de meeste Çâkta's zijn Çiwaïeten — maar in hun geloof en hunnen eeredienst treedt op den voorgrond de energie (*çakti)* van hunne godheden. Die energieën worden als vrouwen voorgesteld, echtgenooten van de godheden, die ze bezitten [1]). De sexueele beschouwing van de wereld van het geschapene, het mysterie van de voortplanting treedt in die secten eenzijdig op den voorgrond. Dit leidt in de praktijk, althans bij sommige van die gemeenschappen, de zoogenaamde Çâkta's van de linkerhand, tot woeste orgiastische riten, echte bacchanalen waarbij onmatigheid in drank en mingenot godsdienstige handelingen zijn, en in vroegeren tijd ook wel menschenoffers plaats hadden. Deze uitspattingen van beestachtigen godsdienstwaanzin worden echter door de meerderheid van de Çâktas, die van de rechterhand. evenzeer verfoeid als door ons. Maar dat in de Çiwa- en çaktivereering het sexueele element meer uitkomt, dan bij de andere Indische geloowen, blijkt uit het linga-symbool en de heiligheid daarvan; het ontbreekt dan ook in geen tempel van Çiwa, en er wordt aan geofferd. Bij de verschillende secten van Wishnuïeten wordt een bepaald soort van zwarten steen (de *çâlagrâma)* op gelijke wijze als een talisman beschouwd en vereerd.

De werken, waarin de dogmen, tooverspreuken en geheime krachten, waarin ook de ceremonies en feesten van de Çâkta's te vinden zijn, zijn de Tantra's, en soortgelijke teksten, de zonderlingste mengsels van mystiek, zinnelijkheid en het platste bijgeloof. In het algemeen genomen zijn zij jonger dan de Purâna's.

§ 24. Uit hetgeen in dit korte bestek over het Hindoeïsme is medegedeeld, zal de lezer wel gezien hebben, hoe moeilijk het is van dezen Proteus onder de godsdiensten een samenvattend overzicht te geven [2]). De

---

[1]) Durgâ dus, de gevreesde, is Çiwa's *çakti*, en ook als zoodanig het voorwerp van de hoogste aanbidding voor de Çâkta's.

[2]) Barth, die eene voortreffelijke beschrijving van Indië's gods-

samengesteldheid van dat onharmonische complex van stelsels, religies en secten is in den loop der eeuwen nog verhoogd door den invloed van het Mohammedanisme. Als afgoden verbrijzelende veroveraars waren de belijders van den Islâm sedert het jaar 1000 Indië binnengedrongen; vele Mohammedanen hebben zich daar gevestigd, en op ruime schaal proselieten gemaakt, met name in het N.W. en in een gedeelte van Bengalen. Maar hoewel een belangrijk gedeelte der bevolking van Britsch-Indië sinds eeuwen Mohammedaansch is, is toch de onstuimige aandrang van de volgers van de Profeet onmachtig gebleken om het door kastengeest en gehechtheid aan der vaderen leer en leven stevig bevestigde gebouw van de nationale religie om te werpen. Verreweg het grootste deel der bevolking zijn Hindoes naar het geloof gebleven. Maar wel kon het niet uitblijven, dat de beide godsdiensten op elkander hebben ingewerkt. De Islâm in Voor-Indië ondervond den invloed van het Indische mysticisme en de âtmantheorieën, aan den anderen kant miste de streng monotheïstische idee der Moslems en hunne afkeuring van beeldendienst bij menig Hindoe hare uitwerking niet, inzonderheid in de meer ontwikkelde klassen. Eene soortgelijke inwerking van buiten wordt sedert een honderd jaren door het Engelsche régime geoefend, en die is te sterker, naarmate zij samengaat met het beginsel van de meest volkomene godsdienstvrijheid. Langzaam maar zeker wordt het Hindoeïsme ondermijnd door de gestadige instrooming van Westersche cultuur, Westersche wetenschap, Westersche denkbeelden, waaraan de hoogere standen der Hindoes alles behalve vreemd blijven en die tot vergelijkingen uitlokken. Om erkende

diensten heeft gegeven, zegt zeer juist: „Het is zoo goed als onmogelijk te zeggen, wat het Hindoeïsme is, waar het begint en eindigt. Zijn ware wezen is zijne verscheidenheid, zijne ware uiting de secte, en deze is onvast, wijzigt zich gestadig en versplitst zich in eene mate, die in geen anderen vorm van godsdienst hare wedergade heeft”. *Les religions de l'Inde*, blz. 92).

wanverhoudingen te doen ophouden in de Hindoe-maatschappij : den diep rampzaligen staat van de weduwe, de kinderhuwelijken, de kluisters van de kaste, die iemand zijn gansche leven lang omsluiten, is verandering van religie noodig. Zulke hervorming, verlichte Hindoes zijn er van overtuigd, kan niet uitgaan van eene wereldbeschouwing, die wereldverzaking het hoogst stelt en in alle andere opzichten zeer ten achteren is. Zij is eerder mogelijk onder een bewind, dat de grootst mogelijke vrijheid van religie en godsvereering huldigt, dan onder de vroegere Mohammedaansche heerschappij, waarin betrekkelijke tolerantie met fanatieke vervolgingen afwisselde en de heerschers de overwonnenen fel haatten. Verouderde godsdienstvormen handhaven zich in verdrukking, maar zijn tegen niets minder bestand dan tegen het vrij instroomen van licht en lucht.

Aan pogingen tot hervorming heeft het trouwens niet ontbroken. Doch zulke hervormingen hebben tot nog toe slechts geleid tot het ontstaan van nieuwe secten en sectetjes. Dit hier nader uiteen te zetten gedoogt het bestek van deze korte schets niet.